

Valdes un padomes locekļu atbildības apdrošināšana

Santa Rubīna, ZAB "SORAINEN", zvērināta advokāte

<https://www.itiesibas.lv/raksti/komercdarbiba/valdes-locekli/valdes-un-padomes-loceklu-atbildibas-apdrosinasana/14744>

Komerclikumā valdes un padomes locekļiem noteikts pienākums rīkoties kā krietniem un rūpīgiem saimniekiem. Tomēr viss nav tik vienkārši, jo rūpības standarts jāvērtē kopā ar iespēju kļūdīties, pieņemot biznesa lēmumus. Valdes un padomes locekļi var kļūt par apstākļu upuriem pat situācijās, kad visu izdara pareizi, jo valdes un padomes locekļi pakļauti dažādiem riskiem. Viens no veidiem, kā mazināt riskus, ir apdrošināšana.

Rakstā aplūkota valdes un padomes locekļu atbildības apdrošināšana (*directors and officers liability* (DO apdrošināšana)), īpaši analizējot aspektus un problēmas, kam jāpievērš uzmanība, slēdzot apdrošināšanas līgumu. Praktiskie problēmjasautājumi pamatoti uz gadījumiem praksē, strādājot ar dažādu apdrošinātāju produktiem. Ar nolūku nav iekļauta neviena atsauce uz konkrētu apdrošināšanas produktu, jo katram DO apdrošināšanas produktam ir sava specifika, plusi un mīnusi. Tādēļ jāsaprot, kuri DO apdrošināšanas produkta aspekti ir svarīgi tieši konkrētajam uzņēmumam, un jāatrod produkts, kas atbilst šī uzņēmuma vajadzībām.

Kas ir DO apdrošināšana?

DO apdrošināšana ir apdrošināšanas veids, kura mērķis ir pasargāt personu no zaudējumiem, kas var rasties, ieņemot amatu komercsabiedrībā. Parasti šīs personas ir komercsabiedrību valdes un padomes locekļi (amatpersonas).

Tomēr apdrošinātāji piedāvā arī produktus, kas aptver plašāku personu loku, piemēram, "visus vadošos darbiniekus". Lai gan Latvijas tiesiskajā regulējumā nav juridiska termina "vadošais darbinieks", ja piedāvāts šāds produkts, no tā nav jābaidās vai jāizvairās. Tomēr ieteicams ar savu apdrošinātāju vai apdrošināšanas brokeri vienoties par personām, kas

uzskatāmas par "vadošajiem darbiniekiem", tādējādi izvairoties no garām diskusijām nākotnē, vai, piemēram, galvenais grāmatvedis ir "vadošais darbinieks".

Kāpēc šo apdrošināšanu pērk?

Ir divi galvenie motīvi pirkt DO apdrošināšanu:

- amatpersonām tā nodrošina iespēju pasargāt savus aktīvus, t.i., kompensāciju maksā nevis no pašas amatpersonas mantas, bet gan no apdrošinātāja mantas;
- komercsabiedrībai tā nodrošina noteiktu drošību, jo ir apdrošinātājs, kam būs pienākums maksāt, nevis valdes loceklis. Apdrošinātājs ir regulēta komercsabiedrība ar noteiktu kapitāla apmēru, savukārt valdes loceklim var nepiederēt nekas, jo viņš visu atdevis, piemēram, sievai un bērniem. Tāpat komercsabiedrībai ir iespēja kļūt pievilcīgākai kā darba devējam. Kādreiz veselības apdrošināšana darbiniekam bija īpašs bonuss, savukārt mūsdienās to var uzskatīt par neatņemamu atalgojuma paketes sastāvdaļu. Līdzīgi ir ar DO apdrošināšanu, jo jaunākās tirgus tendences liecina, ka arvien vairāk valdes un padomes locekļu prasa, lai viņiem būtu apdrošināšana, un tādējādi DO apdrošināšana kļūst populārāka.

Par segumu

Parasti segums ietver civiltiesisko atbildību amatpersonām, tomēr iespējami gadījumi, kad apdrošināto personu loks ir plašāks, piemēram, jau minētais termins "vadošie darbinieki".

Segumā ietver:

- civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu;
- pārstāvības vai aizstāvības izmaksu segšanu (tā ir tikpat būtiska seguma daļa, kā civiltiesiskās atbildības apdrošināšana), kad apdrošinātājs sedz advokāta izmaksas civilprocesā. Apdrošinātājs var piekrist paplašināt segumu un attiecināt to arī uz administratīvajiem procesiem un kriminālprocesiem. Tomēr tas uzskatāms par izņēmumu, nevis standartu;
- tāpat iespējami šādi papildsegumi:
 - segums izmaksām saistībā ar izmeklēšanām, ko veic valsts iestādes, piemēram, apdrošinātājs sedz izmaksas, kas saistītas ar Valsts ieņēmumu dienesta veiktajām pārbaudēm par nodokļu parādiem. Citās valstīs šajos gadījumos būtiska loma ir Konkurences padomes veiktām izmeklēšanām,

kad apdrošinātāji sedz izmaksas par pierādījumu iegūšanu un savākšanu amatpersonu un komercsabiedrības aizstāvēšanai;

- publisko attiecību segums, proti, publisko attiecību konsultantu palīdzība un sabiedriskās domas veidošanas process par labu amatpersonām un sabiedrībai;
- segums, kas sniedz iespēju amatpersonai saņemt psihologa palīdzību krīzes situācijās.

Kad nemaksā?

Ir jāsaprot, ka netiek tirgota apdrošināšana, kas sedz visu un visās dzīves situācijās. Tādēļ svarīgi zināt, kādi izņēmumi iekļauti apdrošināšanas līgumā. Tas nozīmē ne tikai virspusīgi pārlasīt šos izņēmumus, bet gan rūpīgi analizēt, cik būtiski tie ir konkrētajai komercsabiedrībai.

Daži izņēmumi un ierobežojumi:

- nav apdrošinātāja, kam nebūtu nozīmīga izmaksu kontrole, tādēļ apdrošināšanas līgumos norāda, ka apdrošinātājs sedz tikai noteiktas izmaksas. Parasti lietots termins "saprātīgas izmaksas", dažreiz lietoti arī vārdi "saprātīgas un nepieciešamas izmaksas", savukārt ir apdrošinātāji, kas pieprasa, lai visas izmaksas pirms tam ar viņiem rakstiski saskaņotu. Protams, uzmanība jāpievērš arī apakšlimitiem, kas noteikti īpašiem gadījumiem;
- praksē problemātisks un strīdīgs ir jautājums par apstākļiem un tiesvedībām, par ko iesaistītās personas zināja pirms apdrošināšanas līguma noslēgšanas. Ja komersants izlēmis mainīt apdrošinātāju, īpaša uzmanība jāpievērš informācijai, kas norādīta apdrošināšanas pieteikumā, kā arī jāizvērtē, vai esošais apdrošinātājs nav jāinformē par apstākļiem, kas vēlāk var būt pamats prasībai pret valdi;
- formāli visos apdrošināšanas līgumos noteikti termiņi, kādos jāpaziņo par gadījuma iestāšanos. Parasti tas ir aptuveni 10 dienas. Tomēr, manuprāt, būtiskas ir arī sekas, ko rada nepaziņošana apdrošināšanas līgumā noteiktajā termiņā. Proti, ja kavēšanās rada nelabvēlīgas sekas, ir pamats samazināt vai atteikt atlīdzību, bet, ja negatīvu seku nav, atteikumu parasti ir grūti pamatot;
- apdrošinātājs nesedz līgumsodus, naudas sodus, kavējuma naudu vai cita veida sankcijas, valsts iestāžu piemērotās soda naudas, arī drošības naudas kriminālprocesa ietvaros;

- praksē vienmēr grūti noteikt robežu starp vieglu un rupju neuzmanību, tādēļ jāprasa izņēmumos neiekļaut abas neuzmanības formas. Tomēr tas var palielināt apdrošināšanas prēmiju;
- pašsaprotami, ka segumu atteiks, ja zaudējumi radušies ļaunprātīgas un apzinātas rīcības, krāpšanas vai piesavināšanās rezultātā.

Un ko man tagad darīt?

Pirmais solis ir apstāties un padomāt, lai saprastu, kāds ir uzņēmuma risks un vai tā interešu aizsardzībai vispār nepieciešama DO apdrošināšana. Katram uz šo jautājumu ir cita atbilde, un nav vienas atbildes, kas der visiem. Sākumā ieteicams izvērtēt turpmāk norādītos aspektus.

Kur slēpjas valdes locekļa darbības risks?

Atbildes var būt ļoti dažādas, jo tās var būt saistītas ne vien ar uzņēmuma komercdarbību (piemēram, uzņēmumam jāievēro stingri noteikumi, jo tā darbībā izmanto bīstamas ķīmiskas vielas un pastāv vides piesārņošanas risks), bet arī citiem faktoriem. Piemēram:

- nesaskaņas starp akcionāriem, kad savstarpējo domstarpību risināšanai viens no stratēģiskiem paņēmieniem ir iesūdzēt tiesā uzņēmuma valdi. Iespējams, valde visu izdarījusi pareizi, bet tas prasības cēlējus neuztrauc, jo prasības celšana ir taktika ar mērķi kaitēt otram akcionāram;
- iespējamās situācijas, kad veiksmīgai projekta saskaņošanai nepieciešama daudzu personu piekrišana un iesaiste. Valdes loceklis, pat apzinīgi pildot savus pienākumus, var nokļūt situācijā, kad rodas kavējumi un zaudējumi. Tādējādi akcionāriem, konstatējot, ka projekta izpilde kavējas, var rasties jautājumi, vai valdes loceklis tiešām rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks.

Cik liels ir risks?

Būtiski saprast, kādas ir riska iestāšanās mantiskās sekas, kas var rasties amatpersonai. Tāpat jāvērtē, cik personu var pretendēt uz izmaksu. Aplūkošu samērā vienkāršu piemēru. 30 tūkst. eiro sākotnēji var šķīst liela summa advokātu izmaksu segšanai. Tomēr situācijā, kad iesaistītas piecas amatpersonas, lieta ir sarežģīta, un paredzams, ka tiesas process būs ilgstošs visās trīs tiesu instancēs. Šādā gadījumā, iespējams, summa vairs nešķīst tik liela.

Cik bieži var iestāties risks?

Situācijas, kad risks iestājas bieži, bet kaitējuma summas ir mazas, ievērojami atšķiras no gadījumiem, kad riska iestāšanās ir reta, bet sekas – ievērojamas.

Kā jau minēts, jāsaprot, ka katra situācija ir individuāla, un tikai persona, kas zina faktiskos apstākļus, var vislabāk saprast, kas nepieciešams un kas var "noiet greizi". Problēmu apzināšanas un identificēšanas posmā palīdzēt var arī apdrošināšanas brokeris vai apdrošinātājs, kas var dot vērtīgus padomus un pastāstīt par gadījumiem praksē.

Jālasa arī mazie burtiņi

Apdrošinātāju piedāvātie produkti atšķiras, jo parasti tie paredzēti komersantu lokam, kam ir līdzīgi aktuālie jautājumi. Tādēļ iespējama situācija, kad apdrošinātājs piedāvā labu produktu, bet tas nav piemērots konkrētajai situācijai vai komercsabiedrībai, jo nav veltīta nepieciešamā uzmanība tieši komersantam svarīgajām apdrošināšanas seguma niansēm. Tādēļ DO apdrošināšanas pircējam aktīvi jāiesaistās apdrošināšanas iegādes procesā, turklāt viņam ieteicams izlasīt arī visu apdrošināšanas līgumu. Saprotams, ka tā nav pasaulē interesantākā lasāmviela, tomēr no mazajiem melnajiem burtiņiem atkarīgs, vai kritiskā situācijā apdrošinātājs samaksās tiesas piespriestos zaudējumus un komersanta advokāta rēķinu.